

Ю. В. Клименко

НОВІ ДАНІ ДО ПАЛЕОНТОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ СЕНОМАНСЬКИХ ВІДКЛАДІВ КАНІВСЬКИХ ДИСЛОКАЦІЙ

Yu. V. Klimentko

NEW DATA TO PALEONTOLOGICAL DESCRIBED OF SENOMANIC SEDIMENTS OF THE KANEV DISLOCATION

Палеонтологічна характеристика крейдових відкладів доповнена новими даними, отриманими за результатами спікульного аналізу. Виділено комплекс спікул губок, характерний для відкладів сеноману. Проаналізовано склад спікул кремневих губок із сеноманських відкладів району Канівських дислокацій.

Ключові слова: спікули губок, сеноман, Канівські дислокації.

Палеонтологическая характеристика меловых отложений дополнена новыми данными, полученными по результатам спикульного анализа. Выделен комплекс спикул губок, характерный для отложений сеномана. Проанализирован состав спикул кремневых губок из сеноманских отложений Каневских дислокаций.

Ключевые слова: спикулы губок, сеноман, Каневские дислокации.

Addition is made to paleontological described chalky sediment to new data got on result sponges analysis. The chosen complex sponges typical of sediment senoman. The analyzed composition sponges with senomanic sediment of the Kanev dislocations.

Keywords: sponges, senoman, Kanev dislocation.

ВСТУП

Район Канівських дислокацій розміщений на північно-східному схилі Українського щита. Ця підвищена в рельєфі ділянка знаходиться на правому високому березі Дніпра і простягається вздовж цього берега вниз по течії ріки на протязі 40 км, шириною 15–20 км і відома в літературі як дислокована полоса Канівських гір.

Район Канівських дислокацій вивчало багато вчених: Дюбуа де Монпере (1832), К. М. Феофілактів (1851, 1872), В. В. Різниченко (1926, 1928), К. А. Цитович (1927, 1928) [15–16], А. А. Карицький (1884–1889), Б. Л. Личков, Д. М. Соболев, Г. Ф. Мірчинк, М. П. Балуховський, С. А. Мороз [8], З. О. Мішуніна, В. Г. Бондарчук, Є. А. Краєва [6], Г. Є. Рябухін, О. В. Іванніков [5] та ін.

Стратиграфію юрських відкладів, фауну та мікрофауну досліджували: І. М. Ямниченко (1947–1948) [19], Є. І. Соколов, М. Г. Дайн (1947), О. В. Паришев (1968) [11–12], І. І. Нікітін (1964) [9–10], Д. М. П'яткова (1985) [14], Ю. Б. Доротяк (2009) [3]. Макрофлору з порід Канівських дислокацій вивчали: М. П. Долуденко (1963, 1984) [1–2], І. А. Шилкіна [18], Ю. В. Тесленко [2], Н. В. Піменова [13] та ін. Паліноморфи (спори, пилок, диноцисти) досліджували: О. А. Шевчук (2008) [17], а нанопланктон — Л. М. Матлай (2009) [7].

Крейдові відклади Канівщини за допомогою спікульного аналізу раніше не вивчали. Тому вперше для крейдових відкладів досліджуваної території проведено мікрофауністичне дослідження за допомогою спікульного аналізу та зроблено доповнення палеонтологічної характеристики крейдових відкладів Канівських дислокацій новими даними.

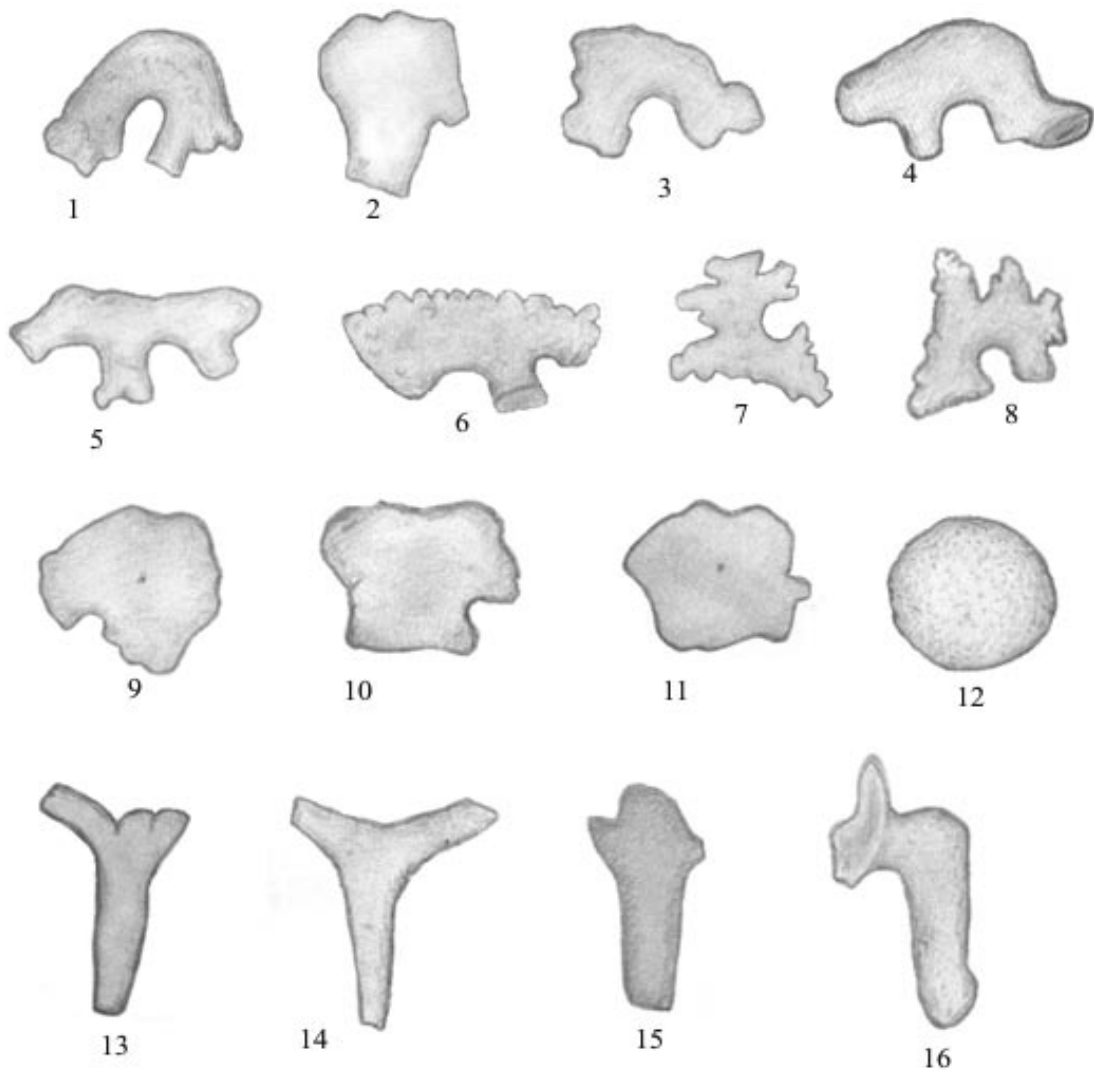
МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єктом палеонтолого-стратиграфічного дослідження слугували зразки із сеноманських відкладів, які були відібрані на відслоненнях ярів Меланчин Потік, Мар'їн яр, Холодний яр. Автором був опрацьований матеріал мікрофауністичним методом. Спікули губок вилучалися з 150 г породи за стандартними методиками і вивчались за допомогою світлового мікроскопа МБС-1. Виділений комплекс спікул кремневих губок дозволив виявити особливості складу спікул з сеноманських відкладів у межах вивченого регіону.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сеноманські відклади на території Канівських дислокацій поширені та відслонюються в Меланчиному потоці, Мар'їному та Холодному ярах. Вони представлені пісками сіривато-

Таблиця І. Характерні морфороди спікули губок із сеноманських відкладів Канівських дислокацій

Фіг. 1–8, 10 Морфорід *Monocrepides* sp. $\times 100-150$

Фіг. 9, 11 Морфорід *Discotriaena* sp. $\times 100-150$

Фіг. 12 Морфорід *Sphaeraster* sp. $\times 250$

Фіг. 13–16 Морфорід *Triaena* sp. $\times 150-200$

зеленими, глауконітовими, різнозернистими з прошарками і стяжіннями глауконітового пісковика зеленувато-сірого кольору із залишками рослин, уламками деревини і морською фауною (потужність — 20–25 м). Відклади сеноману залягають на розмитій поверхні бурих глин келовейського віку, а перекриваються відкладами палеогенового віку. Спікули губок мають погану збереженість в результаті дуже активного гідродинамічного режиму, що впливав на осадконакопичення і захоронення спікул губок.

Поперечний профіль яру Меланчин потік має коритоподібну форму. Ширина яру — 18 м, глибина врізу — 12 м. Лівий схил має довжину

22 м і крутість 30°. Правий схил має довжину 40 м і крутість 35°. У правому схилі яру відслонюються:

1. Пісок дрібно-середньозернистий, глауконіт-кварцовий з вмістом глауконіту 40%. Потужність — до 2 м.

2. Суглинки лесоподібні палево-жовті з прошарками суглинків бурого кольору. Потужність — до 4 м.

3. Ґрунтово-рослинний шар потужністю 70 см.

Зразки відібрані з товщі піску дрібно-середньозернистого, глауконіт-кварцового з вмістом глауконіту 40%. У всіх зразках присутні спікули губок не дуже доброї збе-

реженості. Вони представлені такими морфовами: *Monocrepides elephantiformis* Ivanik et Klimenko [таб.1], *Tricrepides elephantoconcaus* sp. n., що відносяться до губок зі зв'язаним скелетом. Також присутні чотирипроменеві спікули губок *Plagiotriaena irregularis* Ivanik et Klimenko та *Sphaeraster* sp., що відноситься до мікросклер [таб. 1].

На правому борту яру Меланчин потік знаходиться відслонення «Стіна». Це відслонення має довжину 10 м, а висоту 15 м. Тут відслонюються:

1. Глина алевротова темно-бура до чорної, з включенням викопної фауни (амоніти, белемніти, пелециподи, нірки риючих організмів). Потужність — 3–8 м.

2. Глини більш ущільнені темно-сірого кольору з численними тріщинами та ознаками мілонізації. Потужність — до 1 м.

3. Піски світло-зеленувато-сірі глауконіт-кварцові з включеннями пісковиків цього ж складу. Потужність — 2–10 м.

4. Грунтово-рослинний шар потужністю 20–40 см.

В товщі пісків світло-зеленувато-сірих, глауконіт-кварцових з включеннями пісковиків було виявлено такий комплекс спікул губок: *Monocrepides elephantiformis* Ivanik et Klimenko, *Monocrepides dilatatus* Ivanik et Klimenko, *Monocrepides irregularis* Ivanik et Klimenko [таб. 1], що мають зв'язаний скелет, а також *Caltrop* sp., *Prodichotriaena* sp., що мають не зв'язаний скелет та *Lamina* cf. *silicea* Ivanik.

Верхів'я Холодного яру знаходиться в 800 м на південний-захід від бази учлігоспу. Його схили задерновані і мають V-подібну форму. В лівому борту відслонюються:

1. Пісковик зеленувато-сірий глауконіт-кварцовий дрібнозернистий потужністю 2 м.

2. Піски дрібно-середньозернисті зеленувато-сірі глауконіт-кварцові із залишками фауни та уламками деревини. Потужність — 3 м.

3. Суглинки лесоподібні палево-жовті потужністю 10–20 см.

4. Грунтово-рослинний шар потужністю 70 см.

В товщі пісків дрібно-середньозернистих зеленувато-сірих глауконіт-кварцових знайдені та визначені спікули губок зі зв'язаним скелетом *Tricrepides elephantiformis* sp. n., *Monocrepides dilatatus* Ivanik et Klimenko,

а також чотирипроменеві спікули з незв'язаним скелетом: *Philotriaena* sp., *Triaena* sp. indet.

Мар'їн яр знаходиться у досить вузькій і пологій балці з закритими схилами. Правий борт яру має крутість 29°, а лівий 45°. У правому борті яру відслонюються:

1. Глина темно-бура алевротиста потужністю до 5 м.

2. Пісок світло-зелений дрібнозернистий глауконіт-кварцовий.

3. Пісковик зеленувато-сірий дрібнозернистий глауконіт-кварцовий.

4. Грунтово-рослинний шар потужністю 20–30 см.

В товщі пісків світло-зеленувато-сірих глауконіт-кварцових мілкозернистих і пісковиків того ж складу було виявлено наступний комплекс спікул губок: *Monocrepides elephantiformis* Ivanik et Klimenko, *Monocrepides dilatatus* Ivanik et Klimenko, *Monocrepides irregularis* Ivanik et Klimenko, [таб. 1], *Desma* sp. indet., які відносяться до спікул зі зв'язаним скелетом, а також *Hexactina* sp., що належить до шестипроменевих губок зі спаяним скелетом та *Lamina* cf. *silicea* Ivanik. Також присутні *Plagiotriaena* sp., *Triaena* sp. indet, *Discotriaena* sp. [таб.1], що відносяться до губок з не зв'язаним скелетом.

Сеноманський комплекс спікул губок з району Канівських дислокацій добре корелюється з нижньосеноманським комплексом біля с. Бернашівка Вінницької області.

ВИСНОВКИ

Вперше для району Канівських дислокацій виявлено та визначено комплекс спікул губок, характерний для сеноманських відкладів, а також проаналізовано склад спікул кремневих губок із сеноманських відкладів досліджуваної території.

Доповнено палеонтологічну характеристику крейдових відкладів району Канівських дислокацій новими даними, отриманими за результатами спікульного аналізу.

Отже, результати спікульного аналізу дозволили підтвердити вік сеноманських відкладів району Канівських дислокацій.

1. Долуденко М.П. Новые виды *Ptilophyllum* из юры западной Украины // Ботан. журн. — 1963. — Т. 48, №6. — С. 796–805.
2. Долуденко М.П. Тесленко Ю.В. Новые данные о позднеальбской флоре Украины (окрестности Канева) // Палеонтол. журн. — 1987. — №3. — С. 114–118.

3. *Доротяк Ю. Б.* Форамініфери і спікули губок з келовейських відкладів Канівських дислокацій // Зб. наукових праць ІГН НАН України. Вип. 2. — 2009. — С. 185–189.
4. *Іванік М. М.* Палеогеновая спонгиофауна Восточно-Европейской платформы и сопредельных регионов. — Киев, 2003. — 202 с.
5. *Іванніков О. В.* Геологія району Канівських дислокацій. — К.: Наук. думка, 1966. — 95 с.
6. *Краєва Є. Я.* Про верхньоальбські відклади району Канівських дислокацій // Доп. АН УРСР. — 1959. — №11. — С. 1238–1241.
7. *Матлай Л. М.* Вапняковий нанопланктон з келовейських відкладів району Канівських дислокацій // Зб. наукових праць ІГН НАН України. Вип. 2. — 2009. — С. 200–206.
8. *Мороз С. А., Кирвел Н. С., Сояк-Крюковский Ю. В.* Палінологічна характеристика палеогенових відкладів Канівського та Лузанівського страторегіонів // Геолог від Бога: Зб. наук. пр. — К., 2000. — С. 28–38.
9. *Нікітін І. І.* До питання до стратиграфічного розчленування юрських відкладів Північної частини району Канівських дислокацій // Доп. АН УРСР. 1964. № 4. — С. 520–523.
10. *Нікітін І. І.* Юрські відклади Північної частини району Канівських дислокацій та їх белемнітова фауна. К.: Наук. думка, 1969. — 108 с.
11. *Паришев О. В.* До стратиграфії Канівського келовею // Доп. АН УРСР. Сер. Б. — 1968а. №11. — С. 968–970.
12. *Паришев О. В.* Про новий вид представника роду *Quenstedticeras* з келовею району Канівських дислокацій // Геол. журн. — 1968б. Т. 38, вип. 28. — С. 109–112.
13. *Піменова Н. В.* Ценоманская флора окрестностей г. Канева // Геол. Журн. — 1939. — Т. 6, вип. 1/2. — С. 229–243.
14. *Пяткова Д. М.* Некоторые особенности развития юрской фауны фораминифер района Каневских дислокаций // Ископаемые организмы и стратиграфия. — Киев: Наук. думка, — 1985. — С. 75–77.
15. *Цитович К. А.* Новые данные к стратиграфии келловея в районе Каневских дислокаций // — Вісн. Укр. відділу Геол. ком. — 1928. — № 11. — С. 126–133.
16. *Цитович К. А.* Новые данные о келловее Канева и Трахтемирова // Зап. Київ. т-ва природознавців. — 1927. — №27, вип. 2. — С. 15–23.
17. *Шевчук О. А.* Палеогеографічні умови на території східного схилу Українського щита в келовейський та ранньокрейдовий часи (за палінологічними даними) // Біостратиграфічні основи побудови стратиграфічних схем фанерозою України. — К., 2008. — С. 101–106.
18. *Шилкина И. А., Долуденко М. П.* *Frenelopsis Cryptomeria*-доминанты позднеальбских флор Украины // Ботан. журн. — 1985. — Т. 70, №8. — С. 1019–1030.
19. *Ямниченко И. М.* Юрские отложения Днепровско-Донецкой впадины и северо-западных окраин Донбасса. // Геологическое строение и газонефте-носность Днепровско-Донецкой впадины и северо-западных окраин Донбасса. — Киев: Изд-во АН УССР, 1954. — С. 234–262.

Інститут геологічних наук НАН України, Київ
E-mail: yulia_k77@mail.ru

Рецензент — док. геол.-мін. наук М. М. Іванік